Прокурорський нагляд за негласною діяльністю оперативних підрозділів Національного антикорупційного бюро України з попередження та виявлення злочинів

Коник Максим Юрійович, старший прокурор прокуратури Бабушкінського району м. Дніпропетровська

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» від 12 лютого 2015 року до кола суб'єктів оперативно-розшукової діяльності було зараховано підрозділи детективів, оперативно-технічні, внутрішнього контролю зазначеного бюро.

Відповідно до цього, на них розповсюджуються усі норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», зокрема і ст. 14, яка передбачає здійснення прокурорського нагляду за ОРД. Адже не зважаючи на те, що оперативно-розшукова діяльність є невід'ємною складовою боротьби зі злочинністю та найефективнішим засобом викриття кримінально-караних діянь (зокрема корупційних), виходячи із світового досвіду, минулого і сучасності, вона таїть в собі, загрозу правам і свободам людини [1].

Прокурорський нагляд має здійснюватися нагляд за всією оперативно-розшуковою діяльністю, маючи своїм предметом забезпечення її законності на всіма суб'єктами на всіх етапах. Проте є цілком очевидним, що далеко не вся оперативно-розшукова діяльність уповноважених суб'єктів Національного антикорупційного бюро України буде охоплена прокурорських наглядом. Зокрема це стосується наступних аспектів.

1. Заходи з виявлення та попередження корупційних злочинів, що будуть проводитися до заведення ОРС.

Комплексний аналіз окремих норм Законів України «Про прокуратуру» (ст. 25), «Про оперативно-розшукову діяльність» (п. 4 ч. 3 ст. 14), наказу Генерального прокурора України від 3 грудня 2012 року № 4/1гн «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність» (п. 4) дають підстави для висновку, що нагляд за діяльністю оперативних підрозділів, в числі іншого, своїм предметом має їх дії (з пошуку і фіксації фактичних даних про злочини), що мають місце до заведення оперативно-розшукової справи. Це повним обсягом стосується корупційних злочинів, розслідування яких становить компетенцію антикорупційного бюро. Вживання у нормах загаданих правових актів таких термінів як «попередження», «своєчасне виявлення і припинення злочинів» передбачає, що оперативні підрозділи мають вживати для цього відповідних заходів ще до того, як заведено оперативно-розшукову справу: з метою отримання підстав для проведення ОРД. При цьому оперативні підрозділи досить часто здатні не лише отримати такі підстави, а й виявити і задокументувати факти підготовки та

вчинення злочинів. Заходи, що вживаються для цього мають регламентуватися Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно такі заходи є оперативно-розшуковими. Водночас ст. 9 вказаного закону забороняє проведення будь-яких оперативно-розшукових заходів до заведення ОРС.

Водночас аналіз інших норм зазначених вище правових актів (зокрема щодо повноважень прокурора) свідчить, про те що нагляд розпочинається лише із заведенням оперативно-розшукової справи. Такої самої позиції дотримуються розробники методичних рекомендацій щодо проведення перевірок додержання законів органами внутрішніх справ при здійсненні оперативно-розшукової діяльності Р. М. Говда, О. В. Геселев, які зазначають, що при виявленні фактів проведення оперативно-розшукової діяльності без заведення оперативно-розшукової справи чи ведення стосовно однієї особи декількох справ потрібно невідкладно надавати доручення щодо проведення перевірки з метою усунення порушень закону керівнику відповідного органу внутрішніх справ. За результатами перевірки вирішувати питання про відповідальність осіб, які допустили порушення вимог закону [2, с. 20].

Разом з тим, створення оперативно-розшукових документів, що містять фактичні дані про корупційні злочини може мати місце до заведення оперативно-розшукової справи. На підставі даних, що містять означені документи в подальшому і виносять постанову про заведення оперативно-розшукової справи.

З цього приводу О. Куценко слушно зазначав, що прокурор здійснює нагляд не в цілому за законністю ОРД, а за незначною її частиною - законністю ведення ОРС, до яких потрапляє лише незначна частина документів, що складаються під час оперативно-розшукової діяльності. Наглядом охоплена лише мізерна частина правовідносин, що виникають під час ОРД [3].

2. Діяльність негласних оперативних підрозділів, що входитимуть до складу Національного антикорупційного бюро України.

До функцій прокуратури належить нагляд за діяльністю всіх суб'єктів ОРД, однак реально він не проводиться щодо оперативних підрозділів, які діють на засадах конспірації та спеціалізуються на виконанні конкретних оперативних і оперативно-технічних заходів та відповідних негласних слідчих (розшукових) дій [4; 5]. До їх числа входять як суб'єкти визначені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» (оперативно-технічні підрозділи та підрозділи оперативного Служби безпеки України), так і ті, про які у даному документі не йдеться (підрозділи оперативної служби та оперативно-технічних заходів МВС України). Те саме стосується і майбутніх негласних підрозділів Національного антикорупційного бюро України, без яких воно не зможе виконувати покладених на нього функцій. Це ті підрозділи які будуть конспіративно виконувати завдання підрозділу детективів та внутрішнього контролю, а також доручення слідчих на проведення: аудіо-, відеоконтролю особи та місця; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних

інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо відеоконтроль місця тощо.

Як слушно зазначає М. Л. Грібов, відсутність прокурорського нагляду та підміна його функцій відомчим контролем сприяли тому, що негласні оперативні підрозділи, завжди використовувалися представниками різних політичних сил та бізнес-еліт для задоволення власних незаконних інтересів [4]. Цьому можна навести непоодинокі приклади з новітньої історії України є [6-8 та ін.], але, враховуючи можливості негласних оперативних підрозділів, цілком імовірно, що значна кількість подібних випадків залишаються невідомими. Для запобігання порушенням законності з боку негласних оперативних підрозділів, зокрема тих, що входять до складу Національного антикорупційного бюро України доцільно юридично унормувати та встановити організаційні засади проведення прокурорського нагляду за ними.

Список використаних джерел:

1. Погорецький М. А. Судовий контроль і прокурорський нагляд за використанням протоколів оперативно-розшукових заходів як доказів у кримінальному процесі / М. А. Погорецький // Вісн. Верховного Суду України. - К., 2003. - №2. - С. 32-38.

2. Говда Р. М. Методичні рекомендації щодо проведення перевірок додержання законів органами внутрішніх справ при здійсненні оперативно-розшукової діяльності / Р. М. Говда, О. В. Геселев. - К.: Генеральна прокуратура України; Національна академія прокуратури України, 2013. - 39 с.

3. Куценко О. Основні напрями посилення ефективності прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність / О. Куценко // Вісник прокуратури. - 2010. - № 4. - С. 49-57.

4. Грібов М. Л. Законність діяльності оперативних підрозділів під час виконання завдань на проведення негласних слідчих (розшукових) дій / М. Л. Грібов // Бюлетень міністерства юстиції України. - 2014. - №2 11. - С. 121-129.

5. Грібов М. Прокурорський нагляд за діяльністю оперативних підрозділів з виконання доручень на проведення негласних слідчих (розшукових) дій / М. Грібов, В. Соколовий // Вісник Прокуратури. - 2014. - № 10. - С. 41-48.

6. Меделян І. Олексія Пукача засудили до довічного ув'язнення за вбивство Георгія Гонгадзе [Електронний ресурс] / І. Меделян // Перший Національний. - Режим доступу : http://1tv.com.ua/uk/news/2013/01/29/33939.

7. Рябека О. За кем следят «Грифи» СБУ [Электронный ресурс] / О. Рябека. - Режим доступа : http://ord-ua.com/2008/10/20/za-kem-sledyat-grifyi-sbu/.

8. Лещенко С. Еще одно преступление Алексея Пукача [Электронный ресурс] / С. Лещенко // Украинская Правда. - 2009. - 3 сент. - Режим доступа : http://www.pravda.com.Ua/rus/articles/2009/08/3/4497122/.